

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

LES MONEDES DEL JACIMENT VISIGÒTIC DE VALÈNCIA LA VELLA (RIBA-ROJA DE TÚRIA)

Òscar Caldés

Introducció i metodologia

El panorama numismàtic del *territorium* de *Valentia* en època tardana (segles V i VII dC) és un aquells que més evolució ha tingut al llarg de les últimes dècades en l'àmbit peninsular. A la revisió de les peces procedents de Punta de l'Illa de Cullera, se sumen ara les monedes trobades al jaciment tardoantic de València la Vella. Les monedes de València la Vella, jaciment analitzat àmpliament pels seus directors en l'apartat corresponent en aquesta publicació, són l'objecte d'estudi d'aquestes pàgines i contribueixen a augmentar la mostra existent de l'època de forma destacada, ja que s'han recuperat més d'un centenar de monedes només, el 2018, la immensa

majoria de les quals van circular en el moment d'activitat del jaciment.

En la campanya del 2016, es van recuperar tres monedes, dues pareixien respondre a sengles *nummi* tardans, mentre que una altra semblava ser una moneda del baix Imperi romà (segle IV dC).

En la campanya de 2018, es va utilitzar un detector de metalls, com aparell auxiliar durant les excavacions arqueològiques i amb tota la seua metodologia associada. La primera cosa que es va fer va ser estendre i prospectar els terrers de les campanyes anteriors, per a comprovar si alguna peça metàl·lica havia passat inadvertida en els sondejos ja oberts de l'excavació, i es va confirmar que era així. No obstant això, la majoria dels objectes recuperats eren monedes de dimensió reduïda, amb la qual cosa no resulta difícil que passaren inadvertides, el que va evidenciar encara més l'ús necessari d'aquest tipus d'aparells en campanya.

◁ 1-2: Monedes romanes de la dinastia constantiniana fragmentades o retallades; 3: *Nummus* vàndal; 4: *Nummus* de Justinià; 5: *Nummus* africà vàndal o bizantí; 6: Tremís de Leovigild encunyat a nom de Justí II; 7: Trient folrat de Leovigild de Toledo; 8: *Nummus* visigot del tipo 3 de R. Pliego; 9: *Nummus* visigot del grup 7 de R. Pliego; 10: *Nummus* visigot del grup 5 de R. Pliego.

A més de prospectar les zones que s'estaven excavant i els seus terrers, es va fer una batuda superficial de tot el jaciment amb el detector de metalls. En diversos punts es va constatar la presència de forats propis d'espoliadors, que van evidenciar el grau de vulnerabilitat del lloc. Complementant l'ús del detector de metalls es va fer la georeferenciació de totes les peces aparegudes amb un GPS topogràfic, per la qual cosa se sap perfectament el context espacial en què van aparèixer aquestes peces i, a pesar que avui dia les zones on van aparèixer no estiguen excavades, el seu context estratigràfic podrà ser recuperat en un futur.

Les monedes de la campanya de 2018

La immensa majoria d'elements metàl·lics recuperats a València la Vella són monedes, i, encara que aquestes peces es troben en procés de restauració i estudi, és possible avançar que, d'un total de 133 exemplars apareguts, almenys 120 pertanyen en els segles que van del II aC al VII dC. Entre aquestes es van recuperar un cert nombre de monedes datables entre els segles II aC i III dC, que hi inclouen d'ibèriques i de romanes de l'alt imperi, que van poder haver circulat conjuntament amb numerari posterior, ja en època visigoda, com evidencien la fragmentació i els retalls d'algunes zones de les monedes.

Sens dubte, el segle IV dC, és un dels quals aporta més numerari a l'assentament visigot de València la Vella. La seua abundància no pareix respondre a un teòric assentament previ, sinó a la seua perduració en el numerari de l'època, des del segle IV dC fins als segles VI i VII dC. Aquest és un fenomen constatat en molts jaciments, no

només peninsulars, sinó de la Mediterrània en general. Són més grans que les monedes dels segles posteriors, i moltes d'elles apareixen molt fragmentades o retallades, sense que s'apreciara tan sols el nom de l'emperador que les va encunyar i sense molestar-se que hi apareguera el seu bust complet. A pesar que algunes lleis dels segles V i VI dC prohibien conservar les peces dels segles anteriors, veiem que aquestes no són respectades, per la qual cosa apareixen a més monedes, en teoria, desmonetitzades segles enrere, com un AE2 de la segona meitat del segle IV dC. La majoria de peces del segle IV dC estan encunyades durant la dinastia constantiniana, i més concretament, entre els anys 325-361 dC. Sorprén el bon estat general en què es troben aquestes monedes, a pesar que es troben en contextos més de dos segles posteriors a la seua encunyació, símptoma que probablement moltes eren atresorades o conservades amb major atenció que el numerari posterior. Hi destaca l'absència de monedes romanes del segle V dC, més tenint en compte que a Punta de l'Illa de Cullera es van documentar uns sis exemplars, encara que en un estat de conservació bastant precari. No obstant això, en ambdós jaciments hi ha una certa presència de moneda vàndala, encunyada a Àfrica entre els segles V i VI dC. Diversos exemplars amb tipologies variades es van recuperar a València la Vella durant la campanya de 2018, entre els quals van destacar aquells que presenten en el revers una victòria o una creu rodejada d'una corona.

Curiosament, les emissions bizantines, representades només per la seca de Cartago, són les monedes dels segles VI i VII dC que més apareixen a València la Vella, fins i tot superant en proporció els bronzes visigots, de què

es parlarà més avant. Entre els exemplars bizantins destaquen els que fan referència a l'any de regnat de Justinià I (539-541 dC), amb la llegenda «VOT XIII» o «VOT XIII». A més, en un context superficial, va aparèixer un conjunt monetari amb valor de sis *nummi* compost per un *pentanummium* de Justinià I de Cartago i un altre *nummus* frustrat dels segles IV-V dC.

Hi ha tota una sèrie de monedes de difícil adscripció que mostren un crismó o un estaurograma en el revers. Quasi amb total certesa són encunyades a Àfrica, però l'autoria encara n'està discutida entre els qui l'assignen al món vàndal o al bizantí. Encara que no és possible determinar la seua adscripció, probablement tant les monedes d'aquest grup incert, com les vàndales i bizantines, arriben a través de l'Imperi d'Orient. Però no és possible distingir si arriben al jaciment visigot de València la Vella per interacció comercial entre bizantins i visigots o si arriben per botí de conquesta d'aquests últims sobre els primers.

El conjunt de moneda visigoda recuperat és interessant a causa de la seua escassetat general en el registre arqueològic. El seu grau de coneixement va experimentar un augment després de la publicació del llibre de les monedes visigodes de coure publicat per M. Crusafont i els estudis realitzats recentment per B. Mora o R. Pliego, que presenten divergències pel que fa a l'autoria d'aquestes peces, amb la qual cosa continua sent un apartat de la investigació del món tardà encara incipient. Respecte a les monedes visigodes trobades en València la Vella, cal diferenciar-les en dos grups: les monedes d'or i les monedes de base coure.

Vista interior de la muralla de València la Vella des de l'acròpoli.

Es van recuperar dos trients d'or, ambdós en la zona interior annexa a la muralla i que disposa d'un possible accés associat a la part superior de les defenses. Gràcies a l'ús del detector de metalls es va recuperar una d'elles en estrat arqueològic, es tractava d'un trient visigot de l'època de Leovigild, encara que està encunyat a nom de l'emperador bizantí Justí II (565-578 dC). En l'anvers presenta un bust esquematitzat a dreta amb creu en la vestimenta a l'altura del pit i la llegenda imitativa de Justí II i en el revers amb una victòria que avança a dreta, amb la imitació de la llegenda «VICTORIA AVGVSTORVM». Aquesta moneda pareix indicar que la data fundacional proposta per a València la Vella en la segona meitat del segle VI dC, durant el regnat de Leovigild, és la correcta.

L'altra moneda d'or va ser recuperada al terrer del mateix sector, sense poder assignar-li unitat estratigràfica. Es tracta d'un trient fals d'època, amb interior de bronze i folrat amb una fina capa d'or. Està encunyat a

nom de Leovigild i la seca que consta en la moneda és Toledo. Cronològicament pot datar-se en moments posteriors al 584 dC, quan va tenir lloc la reforma empresa per Leovigild en què es va fixar la tipologia del bust de front, tant per a l'anvers com per al revers, i que apareixen ambdós en aquesta moneda.

L'altre grup, la moneda visigoda de bronze, està constituïda, almenys, per deu exemplars. D'una banda, hi destaca el grup del monograma de la «M» en el revers, amb quatre monedes i atribuït, per M. Crusafont, a Emerita, plantejament molt discutit per treballs posteriors, pel fet que la majoria d'exemplars han aparegut a la zona sevillana i molt pocs a Extremadura. Un exemplar ha aparegut en un abocador fora de les muralles, en principi datat en el segle VII dC. Un altre grup representat és el de la creu amb glòbuls en el revers, del qual han aparegut dos exemplars, un d'ells en el mateix context d'abocador, associat a la moneda del monograma en «M». Assignades al grup de visigodes per M. Crusafont, en proposa Còrdova com a seca, encara que recentment alguns autors han proposat que es pugui tractar d'una encunyació bizantina de Màlaga. L'últim grup n'és el del bust amb ceptre en l'anvers i monograma en el revers, que M. Crusafont data a partir del regnat de Vamba (segona meitat del segle VII dC), plantejament a què dona suport R. Pliego. M. Crusafont proposa Toledo com a seca per a aquesta tipologia. D'aquest grup n'han aparegut quatre exemplars, un d'ells de nou en l'abocador extramurs, i algun d'ells amb un excepcional estat de conservació.

Els llocs d'encunyació, l'autoria i la cronologia d'aquestes monedes de coure és un aspecte que gene-

ra gran controvèrsia, i el conjunt recuperat a València la Vella trastorna la visió que es tenia d'aquests exemplars. Cal comparar el conjunt aparegut en aquest jaciment amb altres d'època coetània, per a observar la varietat de proporcions de l'un i l'altre grup, per a intentar obtenir dades més clares sobre aquestes peces, per a la qual cosa resulta imprescindible l'ajuda d'un detector de metalls en excavacions dels segles VI i VII dC.

Conclusions

En aquestes conclusions vull remarcar, de nou, la importància d'utilitzar un detector de metalls amb tota la seua metodologia associada com a ferramenta complementària durant les campanyes d'excavació. L'època tardana és una en què resulta més important el seu ús, pel fet que les monedes solen pesar menys d'un gram i mesurar menys d'un centímetre, cosa que fa summament difícil recuperar aquests elements durant l'excavació sense l'ús d'una garbella o aparells de detecció metàl·lica.

Per a acabar aquest xicotet avanç a l'estudi de les monedes de València la Vella, hi ha alguns trets generals que mereixen la pena ser comentats.

Les monedes ibèriques i romanes altoimperials a València la Vella podrien no formar part de contextos tardans, ja que com no apareix cap d'elles en estrat, hi ha la remota possibilitat que siguin fruit d'una freqüentació de la zona encara no documentada a nivell estratigràfic i que pot donar-se entre els segles II aC i II dC. A pesar que algunes peces presenten característiques que fan pensar que van circular més de cinc segles després de la seua en-

cunyació, com a fragmentacions o retalls, caldria un estudi més detallat d'aquestes peces.

Les monedes del segle IV dC no presenten dificultats per a arribar en abundància fins a contextos d'època visigoda, com queda testificat en multitud de jaciments de la costa Mediterrània, com és el cas de Punta de l'Illa de Cullera o la zona de Màlaga. A pesar que l'alt percentatge d'aquestes peces, està en consonància amb allò que s'ha esperat per a aquest moment dels segles VI i VII dC. Hi ha, a diferència dels altres jaciments mencionats, un marcat descens d'emissions romanes posteriors a la dinastia constantiniana.

Sens dubte, els exemplars més interessants per la seua escassetat són dels segles V i VII dC. Hem d'interpretar que en aquest jaciment el reduït percentatge de moneda vàndala apareix pel fet que segurament la van introduir els bizantins a la Península, acompanyant les seues pròpies produccions, sobretot les de Justinià I, monedes bizantines aquestes que són molt abundants i superen en nombre les visigodes de coure. Just aquestes xicotetes monedes visigodes representen un interessant conjunt, a causa de la seua escassetat en el registre arqueològic. Les monedes d'or complementen aquest sistema visigot, i ambdós, inclosa la falsificació d'època, remetent a la segona meitat del segle VI aC, quan probablement es construeix l'assentament de València la Vella.

El que queda clar és que el jaciment de València la Vella és i serà referència per a la numismàtica tardana del *territorium* de *Valentia*, pel fet que a penes està excavat i, amb seguretat, hi apareixeran més monedes en futures campanyes.

Trient folrat d'or datat en l'època de Leovigild, aparegut a València la Vella en 2018.